

ქართული სისხლის სამართლის განვითარების და სისხლის სამართლის სფეროში გერმანულ-ქართული თანამშრომლობის ზომიერტი საკითხი

პროფესორი, სამართლის დოქ. *მერაბ ტურავა*, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარე

I. შესავალი

სტატიაში ყურადღება გამახვილებულია იმ რეფორმებსა და განვითარებაზე, რომელიც საქართველოში მატერიალური სისხლის სამართლის სფეროში განხორციელდა. ამ საქმეში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა გერმანულ-ქართულმა თანამშრომლობამ, რაც გამოიხატა გერმანელი და ქართველი კოლეგების მიერ არაერთი პროექტის განხორციელებაში, მათ შორის, ღრმად პატივცემული იუბილარის – პროფესორ *ჰაინერ ალვარტის* მონაწილეობით.

სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ბოლო ათწლეულების მანძილზე, გერმანულმა სამეცნიერო და კულტურულმა ინტერვენციამ საქართველოში თავისი დადებითი შედეგი გამოიღო. არაერთმა სტუდენტმა, მეცნიერმა და პრაქტიკოსმა იურისტმა, სასწავლო და სამეცნიერო მივლინებებით, გერმანიაში მიიღო კარგი თეორიული თუ პრაქტიკული გამოცდილება, რომლის შედეგები აისახა და მომავალში კიდევ უფრო მეტ ზეგავლენას მოახდენს ჩვენი იურისტების სამეცნიერო, პედაგოგიურ, პრაქტიკულ საქმიანობაზე, მათ შორის, სისხლის სამართლის სფეროში. მრავალფეროვანი და მრავალმხრივია ის ურთიერთობები, რომელსაც გერმანულ-ქართული თანამშრომლობა ჰქვია და უკვე ათეული წლებია მიმდინარეობს.

წლების მანძილზე ამ თანამშრომლობის ერთ-ერთი აქტიური თანამონაწილეა იენის ფრიდრიხ შილერის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი და ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი *ჰაინერ ალვარტი*.

II. სისხლის სამართლის სფეროში გერმანულ-ქართული თანამშრომლობის მოკლე მიმოხილვა

ქართველი სისხლის სამართლის პროფესორები, განსაკუთრებით, *თინათინ წერეთელი*, *ვლადიმერ მაყაშვილი* და *ოთარ გამყრელიძე*, ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 50-იანი წლებიდან აქტიურად სწავლობდნენ დასავლეთგერმანულ სისხლის სამართლის სამეცნიერო ლიტერატურას, რაც აისახა კიდევ მათ სამეცნიერო ნაწერებში. სამეცნიერო თანამშრომლობა დასავლეთგერმანულ სისხლის სამართლის პროფესორებთან კი დაიწყო, ჯერ კიდევ, ე.წ. სტაგნაციის პერიოდში, გასული საუკუნის 80-იანი წლების დასაწყისიდან. სწორედ ამ დროს ჩაეყარა საფუძველი გერმანული და საბჭოთა სისხლის სამართლის სამეცნიერო კოლოკვიუმებს სისხლის სამართალსა და კრიმინოლოგიაში.¹ ეს იყო ფრაიბურგის მაქს-პლანკის ინსტიტუტისა და მაშინდელი საბჭოთა კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის სისტემაში მოღვაწე სისხლის სამართლის სამეცნიერო საზოგადოების დიალოგი, რომელიც, „ცივი ომის“ მიუხედავად, მაინც შედგა. უფრო მეტიც, მან საფუძველი ჩაუყარა სისხლის სამართლის სფეროში გერმანულ-ქართულ აქტიურ სამეცნიერო თანამშრომლობას. *თამაზ შავგულიძემ*, *ოთარ გამყრელიძემ*, *მინდია უგრეხელიძემ* და სხვა არაერთმა ქართველმა მეცნიერმა დაამყარა სამეცნიერო კავშირები მსოფლიოში ცნობილ საზღვარგარეთის ქვეყნებისა და საერთაშორისო სისხლის სამართლის მაქს-პლანკის ინსტიტუტთან, რომლის დირექტორი იყო მსოფლიოში აღიარებული პრო-

¹ იხ. *Jescheck, Hans-Heinrich/Kaiser, Günther/Eser, Albin, Erstes Deutsch-Sowjetisches Kolloquium über Strafrecht und Kriminologie, 1982*; იხ. ასევე *Jescheck, Hans-Heinrich/Kaiser, Günther/Eser, Albin, Zweites Deutsch-Sowjetisches Kolloquium über Strafrecht und Kriminologie, 1985*.

ფესორი ჰანს ჰაინრიხ იეშეკი.² გერმანული და საბჭოთა სისხლის სამართლისა და კრიმინოლოგიის მეორე სამეცნიერო კოლოკვიუმი ჩატარდა სწორედ საქართველოში, 1982 წლის შემოდგომაზე. მასხენდება ჩემი შეხვედრები პროფესორ იეშეკთან (2002), ასევე პროფესორ როქსინთან (2009), როცა მათ გაიხსენეს საქართველოში ჩატარებული ეს კოლოკვიუმი და მასში მონაწილე ქართველ მეცნიერებთან დაწყებული გერმანულ-ქართული დიალოგი.³

ამის შემდეგ კიდევ უფრო გაღრმავდა გერმანულ-ქართული თანამშრომლობა სისხლის სამართლის სფეროში. ერთ-ერთი ასეთი თანამშრომლობის მაგალითია ფოლკსვაგენის ფონდის მხარდაჭერით განხორციელებული სამეცნიერო პროექტი იენის ფრიდრიხ შილერის უნივერსიტეტთან და ბერლინის ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტთან თანამშრომლობით. ამ თანამშრომლობის ფარგლებში ჩატარდა სამეცნიერო კოლოკვიუმები, შეიქმნა ნაშრომი სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში, რომელიც შედგება ორი წიგნისაგან.⁴ 2011 წლის ოქტომბერში თბილისში გაიმართა სისხლის სამართლის მეცნიერთა პირველი სიმპოზიუმი ქართველი და გერმანელი პროფესორების და სხვა აკადემიური პერსონალის მონაწილეობით, რომლის ერთ-ერთი ორგანიზატორი იყო პროფესორი ალვარტი. ამ სიმპოზიუმის მასალები გამოიცა ცალკე წიგნად.⁵

² ჰანს-ჰაინრიხ იეშეკი მაქს-პლანკის სახელობის საზღვარგარეთის ქვეყნებისა და საერთაშორისო სისხლის სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი იყო 1966-1982 წლებში. იგი აღიარებულია ერთ-ერთ ყველაზე ავტორიტეტულ სისხლის სამართლის მეცნიერად გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში, რომლის ავტორობით გამოსული წიგნი სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში (სულ 5 გამოცემა), ერთ-ერთ ყველაზე ციტირებად სახელმძღვანელოს წარმოადგენს აკადემიურ სივრცეში.

³ კოლოკვიუმის მასალები იხ. *Jescheck, Hans-Heinrich/Kaiser, Günther/Eser, Albin* (1985).

⁴ იხ. *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, პირველი წიგნი, 2011; *მჭედლიშვილი-ჭედრიხი*, ქეთევან, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის გამოვლინების ცალკეული ფორმები, მეორე წიგნი, 2011.

⁵ იხ. *ტურავა, მერაბ* (რედ.), სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში (სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული), 2013.

III. სამართლებრივი სისტემის ტრანსფორმაცია გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისიდან. სარეფორმო მუშაობა მატერიალური სისხლის სამართლის სფეროში

1. გერმანული სისხლის სამართლის აზროვნების ზეგავლენა ქართული მატერიალური სისხლის სამართლის განვითარებაზე

ა) მოკლე ისტორიული ექსკურსი გასული საუკუნის 60-იანი წლებიდან

გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში დაიშალა საბჭოთა კავშირი, გაერთიანდა გერმანია, დასრულდა აღმოსავლეთ-დასავლეთის დაპირისპირება და დამთავრდა ცივი ომის (1946-1991 წლები) პერიოდი, რამაც გახსნა ჩაკეტილი გარემო და ახალი პერსპექტივები დაუსახა გერმანულ-ქართულ თანამშრომლობას სისხლის სამართლის სფეროში. თუმცა, მიუხედავად „ცივი ომისა“, ქართული სისხლის სამართლის განვითარება, ჯერ კიდევ, გასული საუკუნის 60-იანი წლებიდან იმყოფება გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენის ქვეშ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია, *თინათინ წერეთლის* მიერ გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენით, ქართული მატერიალური სისხლის სამართლის განვითარება.⁶ მოგვიანებით, ასევე გერმანული სისხლის სამართლებრივი აზროვნების ზეგავლენით, *ოთარ გამყრელიძემ* შექმნა არაერთი სამეცნიერო ნაშრომი.⁷

ქართულ სისხლის სამართალში, გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენით, თავდაპირველად განვითარდა დანაშაულის კლასიკური და ნეოკლასიკური სისტემები. ჯერ კიდევ 50-იანი წლებიდან *თ. წერეთელმა* და *ვ. მაყაშვილმა*⁸ დაინ-

⁶ ამ ზეგავლენის შედეგია *თინათინ წერეთლის* არაერთი ნაშრომი: „მიზეზობრივი კავშირი სისხლის სამართალში“ (1963), „მოძღვრება დანაშაულზე“ (1969), „დანაშაულის მომზადება და მცდელობა“ (1961), „თანამონაწილეობა დანაშაულში“ (1965).

⁷ *ოთარ გამყრელიძის* ნაშრომები ეძღვნება შემდეგ თემებს: „დანაშაულის შუალობით ამსრულებლობა და თანამსრულებლობა“ (1974), „სისხლის სამართლებრივი უმართლობის პრობლემა და თანამონაწილეობის დასჯადობის საფუძველი“ (1989).

⁸ იხ. *წერეთელი, თინათინ/მაყაშვილი*, ვლადიმერ, Состав преступления как основание уголовной ответственно-

ყეს მუშაობა დანაშაულის სისტემის სტრუქტურის აგებისათვის, რადგან, როგორც *ოთარ გამყრელიძე* მიუთითებს, დანაშაულის ცნების ჩამოყალიბებას, მთელი სისხლის სამართლის სისტემის შემუშავებისათვის, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა. მათ გაიაზრეს და ქართული სისხლის სამართლის მეცნიერებაში გადმოიტანეს გერმანულ სამართლებრივ დოგმატიკაში შემუშავებული დანაშაულის ცნების სამსაფეხურიანი სტრუქტურა, რომლის მიხედვით, დანაშაული არის სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება.⁹ მიუხედავად, ჯერ კიდევ 1917 წლის ოქტომბრის ბოლშევიკურ სოციალისტურ რევოლუციამდე, რუსულ სისხლის სამართალზე გერმანული სისხლის სამართლის ძლიერი ზეგავლენისა, რუსულ საბჭოურ სისხლის სამართალში ვერ განვითარდა დანაშაულის ცნების სამსაფეხურიანი სტრუქტურა. ამ საკითხზე პოლემიკა მიმდინარეობდა ცნობილ ქართველ მეცნიერ *თ. ნერეთელსა* და ცნობილ რუს მეცნიერ *ა. პიონტკოვსკის* შორის. ეს უკანასკნელი მხარს უჭერდა დანაშაულის სისტემის ერთსაფეხურიან სტრუქტურას და დანაშაულის ცნებას დანაშაულის შემადგენლობის ცნებასთან აიგივებდა, რომელიც თავის თავში აერთიანებდა ოთხ ელემენტს: ობიექტი, ობიექტური მხარე, სუბიექტი, სუბიექტური მხარე.¹⁰

თ. ნერეთლის გამოკვეთილი განსხვავებული პოზიციის მიუხედავად, ქართულ სისხლის სამართალში იურისტების უმრავლესობამ მხარი *ა. პიონტკოვსკის* თვალსაზრისს დაუჭირა და ამ საუკუნემდე ამ პოზიციაზე დარჩა.¹¹ სისხლის სამართლის

ქართულ საუნივერსიტეტო სწავლების პროცესშიც ბოლო პერიოდამდე *ა. პიონტკოვსკის* დანაშაულის სისტემა გამოიყენებოდა.¹² დღეისათვის ქართულ სისხლის სამართალში გაბატონებულია დანაშაულის სამსაფეხურიანი სისტემა.¹³

ქართული სისხლის სამართლის მეცნიერებაზე ზეგავლენა მოახდინა გერმანულ სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაში გამართულმა დისკუსიამ უმართლობის სუბიექტური ელემენტების პრობლემაზე, მათ შორის, განსაკუთრებით *ჰ. ველცელისა* და *ე. მეცგერის* ცნობილმა პოლემიკამ. სწორედ ამის შედეგია ის, რომ გერმანული ნეოკლასიკური სისტემის ანალოგიურად, *თ. ნერეთელი* და *ო. გამყრელიძე* აღიარებდნენ უმართლობის სუბიექტური ელემენტის არსებობას.¹⁴ მოგვიანებით, *ოთარ გამყრელიძემ* ასევე არაბოროტი განზრახვა აღიარა ქმედების შემადგენლობის სუბიექტურ ნიშნად და *ჰ. ველცელის* ფინალიზმის ზეგავლენით გამოიწინა იგი ბოროტი განზრახვისაგან (*dolus malus*).¹⁵

რაც შეეხება ბრალს, მართალია, საქართველოში ვრცელი ლიტერატურა შეიქმნა ამ პრობლემის შესახებ, მაგრამ უკანასკნელ პერიოდამდე მაინც ბრალის ფსიქოლოგიური თეორია იყო გაბატონებული. *ო. გამყრელიძის* აზრით, ბრალის წმინდა ნორმატიული თეორია ჩვენში ვერ განვითარდა, უფრო პოლიტიკური მოტივების გამო.¹⁶

თანამედროვე გერმანული სისხლის სამართლის დოგმატიკის ზეგავლენით, დღეისათვის ბრალის წმინდა ნორმატიულმა თეორიამ ჩვენში კარგად მოიკიდა ფეხი და მას, ზოგიერთი მეცნიერის განსხვავებული პოზიციის მიუხედავად, ბევრი მხარდამ-

СТИ, ჟურნალი: „საბჭოთა სახელმწიფო და სამართალი“ („Советское государство и право“), 1954, 5.

⁹ იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის სამართალზე, ჟურნალი „სამართალი“, N3-4, 1996, 42. ქართულ სისხლის სამართალზე გერმანული სისხლის სამართლის დოგმატიკის ზეგავლენის შესახებ იხ. ასევე *Turawa, Merab*, Straftatsysteme in rechtsvergleichender Sicht unter besonderer Berücksichtigung des Schuldbegriffs, Berlin, 1998, გვ. 170-178.

¹⁰ *ოთარ გამყრელიძე* აკადემიკოს *ა. პიონტკოვსკის* უწოდებს საბჭოური სისხლის სამართლის მეცნიერების ფუძემდებელს. იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის სამართალზე, ჟურნალი „სამართალი“, N3-4, 1996, 42.

¹¹ ასეთი შეფასება იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის სამართალზე, ჟურნალი „სამართალი“, N3-4, 1996.

¹² *პიონტკოვსკი, ანდრეი*, საბჭოთა სისხლის სამართლის კურსი (Курс советского уголовного права), მე-2 ტომი 1970, გვ. 87-88.

¹³ იგი საუნივერსიტეტო სასწავლო პროცესში პირველად ქართულ იქნა ჩემი ავტორობით გამოცემული სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის სახელმძღვანელოს მეშვეობით. იხ. *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-7 გამოცემა, 2008.

¹⁴ იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის სამართალზე, ჟურნალი „სამართალი“, N3-4, 1996, გვ. 43.

¹⁵ შეად. *გამყრელიძე, ოთარ*, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, მე-2 გამოცემა, 2008, გვ. 82, 98-99.

¹⁶ ამის შესახებ იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის სამართალზე, ჟურნალი „სამართალი“, N3-4, 1996, 44.

ჭერი გამოუჩნდა, განსაკუთრებით, სისხლის სამართლის ახალგაზრდა მეცნიერ-მკვლევართა შორის.¹⁷

გერმანული სისხლისსამართლებრივი სისტემური აზროვნება თავის ზეგავლენას ახდენს თანამედროვე ქართული სისხლის სამართლის განვითარებაზეც. ამ მხრივ, გამონაკლისი არ არის *თინათინ წერეთლისა* და *ოთარ გამყრელიძის* სამეცნიერო მოღვაწეობა. ასევე, თანამედროვე ქართული მატერიალური სისხლის სამართლის თეორიული საფუძველია გერმანული მოდელით აგებული დანაშაულის სამსაფეხურიანი (ნეო)ფინალისტური სისტემა ბრალის ნორმატიული თეორიით, თუმცა ქართულ სისხლის სამართალში ნეოკლასიკურ სისტემასაც ჰყავს თავისი მომხრეები.¹⁸ შეიძლება ითქვას, რომ გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენით, დანაშაულის სამსაფეხურიანი სტრუქტურა, დღეისათვის, ქართულ სისხლის სამართალში გაბატონებულ სისტემას წარმოადგენს.

ბ) 90-იანი წლების რეფორმა ქართულ მატერიალურ სისხლის სამართალში. დღეს მოქმედი 1999 წლის სისხლის სამართლის კოდექსი

დღეს მოქმედი ქართული მატერიალური სისხლის სამართლის კოდექსი ამოქმედდა 2000 წლის 1 ივნისს. მისი წინამორბედისაგან განსხვავებით, ამ კოდექსით, თანამედროვე ქართული მატერიალური სისხლის სამართალი აგებულია დანაშაულის სამსაფეხურიანი სისტემის მიხედვით, რომელიც სათავეს გერმანული სისხლის სამართლის კლასიკურ სისტემაში იღებს.¹⁹ მასში მოცემულია დანაშაულის სის-

ტემის სამივე ელემენტი: ქმედების შემადგენლობა თავისი ობიექტური და სუბიექტური ნიშნებით, მართლწინააღმდეგობა და ბრალი.

დანაშაულის სისტემის შესახებ წარმოდგენილი თვალსაზრისი ცარიელ ნიადაგზე არ აღმოცენებულა, იგი გერმანული სისხლის სამართლის აზროვნების ზეგავლენით ჩამოყალიბდა.²⁰ თ. წერეთელი და ო. გამყრელიძე თავიანთ ნაშრომებში წარმოადგენენ დანაშაულის ნეოკლასიკურ სისტემას. გერმანული სისხლის სამართლის იდეების ზეგავლენით დღეს მოქმედი ქართული სისხლის სამართლის კოდექსი²¹ ერთმანეთისგან განასხვავებს მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველ (გამამართლებელ), ბრალის გამომრიცხველ (საპატიებელ) და შემამსუბუქებელ გარემოებებს.²²

ქართული სისხლის სამართლის კოდექსი შეიცავს მთელ რიგ სიახლეებს.²³ უპირველეს ყოვლისა, იგი საკანონმდებლო დონეზე აღიარებს დანაშაულის სამსაფეხურიან სისტემას, რომელსაც საფუძველი მე-19 საუკუნის ბოლოს კლასიკურ სისტემაში (*ლისტი*, *ბინდინგი*, *ბელინგი*) ჩაეყარა. მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან იგი განვითარებას ნეოკლასიკურ სისტემაში პოულობს. 50-იანი წლე-

მიმოხილვა, 2013, მე-9 გამოცემა, გვ. 58-70 და მისი ადრეული გამოცემები.

²⁰ იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის სამართალზე, ჟურნალი „სამართალი“, N3-4, 1996, 39-45.

²¹ იგი შეიმუშავა სამართლებრივი რეფორმის სახელმწიფო კომისიის სისხლის სამართლის კოდექსის პროექტის შემუშავებელმა ქვეკომისიამ, რომელსაც ხელმძღვანელობდა პროფესორი *გიორგი ტყეშელაძე*. მისი ერთ-ერთი გამორჩეული წევრი იყო პროფესორი *მინდია უგრეხელიძე*, რომელიც შემდგომში ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მოსამართლე გახდა.

²² დღეს მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსის მიღებაამდე, 1996 წელს *ოთარ გამყრელიძე* წერდა: „ეს პრობლემა საქართველოში ჯერ კიდევ დამუშავების საწყის სტადიაზეა და საჭიროებს გაღრმავებას“. იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის სამართალზე, ჟურნალი „სამართალი“, N3-4, 1996, 44.

²³ იგი საქართველოს პარლამენტმა მიიღო 1999 წლის 22 ივლისს და ამოქმედდა 2000 წლის 1 ივნისს. გერმანულ სისხლის სამართალზე ორიენტირებული მისი ზოგადი ნაწილის შექმნაში დიდი წვლილი შეიტანა პროფესორმა *ოთარ გამყრელიძემ*. მან სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგადი ნაწილის ალტერნატიული პროექტიც კი შეიმუშავა. იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, ბრძოლა სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის, 1998, გვ. 267-284.

¹⁷ ასევე, *ოთარ გამყრელიძე* ბოლო წლებში აღიარებს, რომ „ბრალი შეფასებითი, ნორმატიული ცნებაა“, იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, მე-2 გამოცემა, 2008, გვ. 99; ბრალის სისხლისსამართლებრივ კატეგორიასა და ბუნებაზე იხ. ასევე *კუტალია, ლაშა-გიორგი*, ბრალი სისხლის სამართალში, 2000.

¹⁸ იხ. *თოდუა, ნონა*, წიგნში: *ნაჭყებია, გურამ/თოდუა, ნონა* (რედ.), სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, 2016, მე-2 გამოცემა, გვ. 190.

¹⁹ დანაშაულის სამსაფეხურიანი სისტემის ისტორიული განვითარების შესახებ იხ. *Schünemann, Bernd* (რედ.), *Grundfragen des modernen Strafrechtssystems*, 1984; დანაშაულის სამსაფეხურიანი სისტემის განვითარების შესახებ ქართულ ენაზე იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, სისხლის-სამართლებრივი უმართლობის პრობლემა და თანამონაწილეობის დასჯადობის საფუძველი, 1989, გვ. 138-155; *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის

ბიდან ვითარდება სისხლის სამართლის ფინალური სკოლა, რომლის ფუძემდებელია, ქართულ სისხლის სამართლის თეორიაში, განსაკუთრებით *თინათინ წერეთლის* ნაწერებიდან, კარგად ცნობილი *ჰანს ველცელი*.²⁴ *ოთარ გამყრელიძე* წერს: „ჩვენ შევნიშნავდით ველცელის მოძღვრების ზოგიერთ დადებით მომენტს, თუმცა ფინალურ თეორიას საქართველოში მიმდევრები არ ჰყოლია“.²⁵

შეიცვალა დრო და ვითარება. *თინათინ წერეთლის*, *ოთარ გამყრელიძის* და ქართული სისხლის სამართლის სხვა წარმომადგენლების შეხედულებებისგან განსხვავებით, ჩვენი თვალსაზრისია სწორედ დანაშაულის (ნეო)ფინალისტური სისტემის ცალკეული ელემენტების განვითარება საქართველოში.²⁶ ჩვენ ვაღიარებთ, რომ დანაშაულის ფინალური სისტემის დამსახურებაა ბრალის ნორმატიული ანუ შეფასებითი თეორიის განვითარება. კლასიკური სისტემის ბრალის წმინდა ფსიქოლოგიური თეორია, ჯერ კიდევ გასული საუკუნის დასაწყისში, რაინჰარდ ფრანკმა ბრალის კომპლექსურ-ფსიქოლოგიური თეორიით შეცვალა, რომელსაც მოგვიანებით, ფინალისტების მიერ ბრალის წმინდა ნორმატიული თეორიის განვითარება მოჰყვა.²⁷

გასული საუკუნის ბოლოს, დღეს მოქმედი ქართული სისხლის სამართლის კოდექსის მიღების დროს, ქართული სისხლის სამართლის დოგმატიკაში არსებული მდგომარეობა განსხვავდებოდა დღევანდელისგან. ამ ორ ათეულ წელზე მეტი ხნის მანძილზე მყარად დამკვიდრდა არაერთი ახალი ინსტიტუტი. დანაშაულის სამსაფეხურიანი სისტემა ქართული სისხლის სამართლის დოგმატიკაში ფორმით დღეს თითქმის ერთხმად არის აღიარებული, მაშინ, როდესაც მის შინაარსობრივ მხარესთან დაკავში-

რებით კვლავაც არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა. დანაშაულის ცალკეული ობიექტური და სუბიექტური ნიშნების ადგილი და შინაარსი დანაშაულის სისტემაში ქმედების შემადგენლობის, მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის ეტაპზე კვლავ დისკუსიის საგანს წარმოადგენს. მართალია, *თინათინ წერეთელმა* ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 80-იანი წლების დასაწყისში ზოგადად ჩამოაყალიბა თავისი შეხედულება დანაშაულის სამსაფეხურიანი სისტემის შესახებ, მაგრამ, ვინაიდან გაბატონებული საბჭოთა მოძღვრება დანაშაულის სისტემას განსხვავებულად აყალიბებდა,²⁸ ქართულ საუნივერსიტეტო სწავლებასა და სასამართლო პრაქტიკაში ამ საუკუნემდე მას ნაკლები ყურადღება ექცეოდა.

შეიძლება ითქვას, რომ *თინათინ წერეთელმა* და *ოთარ გამყრელიძემ* იგივე როლი შეასრულეს დანაშაულის თანამედროვე ქართული სისტემის ჩამოყალიბებაში, როგორც თავის დროზე *ფრანც ფონ ლისტმა* და *ერნსტ ბელინგმა* გერმანულ სისხლის სამართალში. სწორედ ამ ტრადიციის გაგრძელებად უნდა ჩაითვალოს ის, რომ გერმანული სისხლის სამართლის დოგმატიკის ზეგავლენით, თანამედროვე ქართული სისხლის სამართლის განვითარებისთვის წამოყენებულ იქნა არაერთი ახალი დებულება,²⁹ რომელიც აისახა ჩვენს სამეცნიერო ნაშრომებში.³⁰

ჩვენ მიერ აღიარებული თვალსაზრისის მიხედვით, ქმედების შემადგენლობა, მართლწინააღმდეგობა და ბრალი დანაშაულის ელემენტებია. ქმედების შემადგენლობა კი, თავის მხრივ, შედგება ორი ნაწილის: ქმედების ობიექტური და სუბიექტური შემადგენლობებისგან.

დანაშაულის ქართული სისტემა განსხვავდება ანგლოამერიკულისაგან და გერმანული სისხლის

²⁴ იხ. *წერეთელი, თინათინ*, ფინალური თეორია ბურჟუაზიულ სისხლის სამართალში და მისი კრიტიკა, ჟურნალი „საბჭოთა სამართალი“, 1966, 2, გვ. 25-37.

²⁵ იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, ბრძოლა სამართლებრივი სახელმწიფოსთვის, 1998, გვ. 252.

²⁶ იხ. *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, 2011, გვ. 90.

²⁷ *კლაუს როქსინი* აღნიშნავს, რომ ფინალური სკოლის მიერ განვითარებული ბრალის ცნებაც არ არის წმინდა ნორმატიული იმ გაგებით, რომ მისი შინაარსი შეფასებით არ ამოიწურება, არამედ „გაკიცხვასთან“ ერთად, თავის თავში შეიცავს სხვა საგნობრივ კომპონენტებსაც; ამის შესახებ იხ. *Roxin, Claus*, „Schuld“ und „Verantwortlichkeit“ als strafrechtliche Systemkategorien, წიგნი: FS für Heinrich Henkel zum 70. Geburtstag, 1974, გვ. 171-172.

²⁸ იხ. ა. *პიონტკოვსკის* შეხედულება წიგნში: *პიონტკოვსკი, ანდრეი*, საბჭოთა სისხლის სამართლის კურსი (Курс советского уголовного права), მე-2 ტომი 1970, გვ. 87-88, ხოლო *ვ. კუდრიაეცევის* მოსაზრება იხ. წიგნში: *კუდრიაეცევი, ვლადიმერ*, დანაშაულის კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია (Общая теория квалификации преступления), 1972, გვ. 73.

²⁹ იხ. *Turawa, Merab*, Straftatsysteme in rechtsvergleichen-der Sicht unter besonderer Berücksichtigung des Schuldbegriffs, Berlin, 1998.

³⁰ იხ. *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, 2013. ამ წიგნის პირველი გამოცემა გამოვიდა 2000 წელს, როგორც საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეებისთვის წაკითხული ლექციების მასალა.

სამართლის ზეგავლენას განიცდის. წლების მანძილზე ქართულმა სისხლის სამართალმა განიცადა არსებითი ხასიათის ცვლილებები. საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული კანონები შეეხო ქართული სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის ინსტიტუტებსაც: კერძოდ, გაფართოვდა სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა დანაშაულის მომზადებისათვის, შეიცვალა სასჯელის ცალკეული სახეების, ასევე პირობითი მსჯავრისა და სხვა ინსტიტუტების შინაარსი და მათი დანიშვნის წესი.

სასჯელისაგან განსხვავებით, ახალი სისხლის სამართლის პოლიტიკა ნაკლებად შეეხო დანაშაულის სისტემასა და მისი გამოვლენის ცალკეულ შემთხვევებს. იგი კვლავ გერმანული სისხლის სამართლის დოგმატიკის ზეგავლენით ვითარდება. ეს არც არის გასაკვირი, რადგან გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენას განიცდის არა მარტო არაერთი ნაციონალური სამართლებრივი სისტემა მთელ მსოფლიოში, არამედ ასევე საერთაშორისო მატერიალური სისხლის სამართალი. ამის მაგალითია, თუნდაც საერთაშორისო სისხლის სამართალში ამსრულებლის დასჯადობის ინსტიტუტი ე.წ. ქმედებაზე ორგანიზაციული ბატონობის თეორიის მიხედვით,³¹ რომლის ავტორია ცნობილი გერმანელი პროფესორი *კლაუს როქსინი*.³²

დღეს ქართული სისხლის სამართალი გახდა უფრო ნორმატიული და პრაგმატული. ამის შედეგია სისხლის სამართლის ნორმატივიზაციის პროცესის გაღრმავება. პრაგმატიზმის გამოხატულება კი არის ის, რომ 2006 წელს ქართულ სისხლის სამართალში შემოღებულ იქნა იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, რომელსაც, კრიტიკის მიუხედავად, გარდა ანგლოამე-

რიკულისა, კონტინენტალური ევროპის არაერთ ქვეყანაში (მაგ.: საფრანგეთი, შვეიცარია, ავსტრია) აქვს ანალოგი.

გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენით, ქართულ სისხლის სამართალში განვითარდა არა მარტო ბრალის შეფასებითი (ნორმატიული) თეორია, არამედ ასევე ვითარდება მოძღვრება ობიექტური შერაცხვის შესახებ, რომელიც წარმოადგენს სწორედ ქმედების ობიექტური შემადგენლობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს კატეგორიას.³³ იგი 80-იანი წლების შუა პერიოდიდან გაბატონდა გერმანულენოვან სისხლის სამართლის დოგმატიკაში,³⁴ ასევე ლათინურ ამერიკაში³⁵ და მნიშვნელოვანია, საერთაშორისო სისხლის სამართალშიც.³⁶ სწორედ *ჰაინერ ალვარტისა* და სხვა გერმანელი პროფესორების მონაწილეობით, გასულ წლებში, გაიმართა არაერთი დისკუსია მიზეზობრივი კავშირისა და შედეგის ობიექტური შერაცხვის თეორიის და მისი საქართველოში განვითარების პერსპექტივების თაობაზე.

მიზეზობრიობის თეორიასა და შედეგის ობიექტური შერაცხვის შესახებ გერმანულ მოძღვრებას შინაარსობრივად ასევე ანგლოამერიკულ სისხლის სამართალში აქვს ბევრი ანალოგი. ლიტერატურაში მოცემული არაერთი მაგალითი გვიჩვენებს, რომ კონკრეტულ შემთხვევაში, ობიექტური შერაცხვის არაერთი პრობლემა ამ ორი სამართლებრივი სისტემის ფარგლებში, შედეგის თვალსაზრისით, ანა-

³¹ ორგანიზაციული ბატონობის თეორიის შესახებ სისხლის სამართალში იხ. *Okhanashvili, Anri, Die Strafbarkeit des Organisationstäters und des Organisators in Deutschland und Georgien, 2021*. აღსანიშნავია, რომ ეს თეორია ჯერ კიდევ ყოფილი იუგოსლავიის სასამართლო ტრიბუნალის მიერ იქნა განხილული *Stakić*-ის საქმეზე. რაც შეეხება სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს პრაქტიკას, *როქსინის* ორგანიზაციული ბატონობის თეორია პირველად ICC-ის მიერ გამოყენებულ იქნა *Prosecutor v. Lubanga*-სა და *Prosecutor v. Katanga and Chui*-ს საქმეებზე.

³² იხ. *Werle, Gerhard/Burghardt, Boris, Die Mittelbare Mittäterschaft – Fortentwicklung deutscher Strafrechtsdogmatik im Völkerstrafrecht? in: FS für Manfred Maiwald zum 75. Geburtstag, 2010, გვ. 849.*

³³ ჩემი სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვის მე-7 გამოცემაში, 2008, გვ. 99-100, 110-126, ქართული სისხლის სამართლის დოგმატიკაში პირველად მოხდა მიზეზობრიობის განვრცობა ობიექტური შერაცხვის დამოუკიდებელი კატეგორიით.

³⁴ შეად. *Roxin, Claus/Greco, Luis, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, მე-5 გამოცემა, 2020, გვ. 479.*

³⁵ გერმანულიდან განსხვავებით, ავსტრიულ სასამართლო პრაქტიკაში ობიექტური შერაცხვის შესახებ მოძღვრებამ პოვა უფრო ფართო გამოყენება. შეად. *Roxin, Claus/Greco, Luis, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, მე-5 გამოცემა, 2020, გვ. 479.* გერმანული სასამართლო პრაქტიკა ობიექტური შერაცხვის მოძღვრებას როგორც ქმედების ობიექტური შემადგენლობის დამოუკიდებელ კატეგორიას განიხილავს მხოლოდ გაუფრთხილებლობით დანაშაულებში, ხოლო განზრახი დელიქტების დროს ობიექტური შერაცხვის საკითხი ფასდება ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ეტაპზე.

³⁶ იხ. *Ambos, Kai, Internationales Strafrecht, მე-5 გამოცემა, 2018, გვ. 170-171.*

ლოგიურად წყდება³⁷. ჩვენი მიზანია, ხელი შევეწყოთ ობიექტური შერაცხვის შესახებ თანამედროვე მოძღვრების შემდგომ განვითარებას საქართველოს სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში³⁸, რომელიც ბოლო პერიოდამდე უცნობი იყო ქართული სამართლებრივი დოქტრინისა და პრაქტიკისათვის. სისხლის სამართლის ორი ინსტიტუტი: მიზეზობრიობა და ობიექტური შერაცხვა წარმოადგენს ქმედების ობიექტური შემადგენლობის ორ დამოუკიდებელ კატეგორიას. შესაბამისად, იგი წარმოადგენს კიდევ ერთ ნაბიჯს დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის ნატურალისტური მოძღვრებიდან შეფასებით სისტემაზე გადასასვლელად.

მაშინ, როდესაც გასული საუკუნის 50-60-იან წლებში გერმანული სისხლის სამართლის მეცნიერებაში დისკუსია მიმდინარეობდა მოქმედების ფინალური მოძღვრების გარშემო, რომელმაც ასევე საზღვარგარეთ, მათ შორის, საქართველოში მოიპოვა დიდი გამოხმაურება, დღესდღეობით ობიექტური შერაცხვის მოძღვრება წარმოადგენს ნააზრევს, რომელიც, როგორც *ფრიდრიხ-ქრისტიან შროედერი* აღნიშნავს, თავისი ფუძემდებლური მნიშვნელობითა და საზღვარგარეთ მოპოვებული რეზონანსით, მოქმედების ფინალური მოძღვრების ადგილას დადგა.³⁹

გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენით, ქართული სისხლის სამართალი ერთმანეთისგან მიჯნავს მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის გამომრიცხველ გარემოებებს. იგი მატერიალურ მართლწინააღმდეგობას განასხვავებს ფორმალურისაგან. ცალკე განიხილავს ქართული სისხლის სამართლის კოდექსის მერვე თავში მოცემულ გამართლების საფუძვლებს, როგორც კანონისმიერ, ისე ზეკანონიერს. ქართული სისხლის სამართლის

კოდექსი დანაშაულის სისტემის შემდგომ ეტაპზე კი ბრალს განიხილავს როგორც ნორმატიულ კატეგორიას, წარმოადგენს ბრალის გამომრიცხველ და შემამსუბუქებელ კანონისმიერ და ზეკანონიერ გარემოებებს.

2. ცვლილებები და განვითარების ძირითადი ტენდენციები ქართულ სისხლის სამართალში 2004 წლიდან

ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში ანგლოამერიკული ზეგავლენის გაძლიერების პარალელურად, ცვლილებები განიცადა მატერიალურმა სისხლის სამართალმაც. დღემდე ცვლილებები, ძირითადად, შეეხო სასჯელებსა და სასჯელთა დანიშვნას.

ა) „სასჯელის დანიშვნის სახელმძღვანელო წინადადებები მოსამართლეებისათვის“

2007 წლის 25 ივლისს გამოქვეყნდა ე.წ. გაიდლაინები („სასჯელის დანიშვნის სახელმძღვანელო წინადადებები მოსამართლეებისათვის“). ეს ნოვაცია ანგლო-ამერიკული წარმომავლობისაა, რომელიც ამერიკაში გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან არსებობს. მისი სავალდებულო ხასიათი 2005 წლის 13 იანვარს თვით ამერიკის უზენაესმა სასამართლომ მიიჩნია ამერიკის კონსტიტუციის მე-6 შესწორებასთან შეუსაბამოდ.⁴⁰

საქართველოში აღნიშნული გაიდლაინები სამართლებრივად არ იყო სავალდებულო მოსამართლეებისათვის, მაგრამ მას პრაქტიკაში ყველა მოსამართლე იყენებდა. დღეისათვის ამ ცვლილებამ უკვე დაკარგა თავისი პრაქტიკული მნიშვნელობა და აღარ გამოიყენება.

³⁷ იხ. *Mansdörfer, Marco, Die Allgemeine Straftatlehre des common law*, მე-2 გამოცემა, 2008, გვ. 127.

³⁸ თვალსაზრისი ამ მოძღვრების თაობაზე ქართული სისხლის სამართალში თავდაპირველად გამოითქვა წიგნში: *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-7 გამოცემა, 2008, გვ. 99-126. კაზუსის ამოხსნის დროს შედეგის ობიექტური შერაცხვის თეორიის გამოყენების იდეას ავითარებს ასევე *მჭედლოშვილი-ჭედრიანი, ქეთევან, წიგნში: კაზუსების ამოხსნის მეთოდის სისხლის სამართალში*, 2008, გვ. 60-69 და მის მე-2 გამოცემაში (2010).

³⁹ იხ. *Schroeder, Friedrich-Christian, Der Blitz als Mordinstrument. Ein Streifzug durch 150 Jahre Strafrechtswissenschaft*, 2009, გვ. 39-40.

⁴⁰ იხ. ამერიკის უზენაესი სასამართლოს გადწყვეტილება საქმეზე: *United States v. Booker*, 543 U.S. 220 (2005). სასამართლომ აქ ერთმანეთისგან გამოიჯნა და ცალ-ცალკე შეაფასა სასჯელის დანიშვნის სახელმძღვანელო წინადადებების სარეკომენდაციო და სავალდებულო ხასიათი. სასამართლოს შეფასებით, კონსტიტუციასთან წინააღმდეგობაში არ მოდის ზემოხსენებული ე.წ. გაიდლაინების სარეკომენდაციო ხასიათი, თუმცა კონსტიტუციის მე-6 შესწორებასთან შეუსაბამოდ მიიჩნია მისი სავალდებულო ბუნება.

ბ) ნულოვანი ტოლერანტობა სისხლის

სამართალში

2006 წლის დასაწყისში საქართველოში გამოცხადდა ე.წ. ნულოვანი ტოლერანტობა სისხლის სამართალში. გაუქმდა რამდენიმე დანაშაულისათვის დანიშნულ სასჯელთა ნაწილობრივი შეკრებისა და სასჯელთა შთანთქმის პრინციპი და შემოღებულ იქნა სასჯელთა მთლიანი შეკრების წესი. დღეისათვის ამ ცვლილებამაც დაკარგა თავისი მნიშვნელობა და 2013 წლის საკანონმდებლო ცვლილებით, გამოიყენება რამდენიმე დანაშაულისათვის დანიშნულ სასჯელთა შთანთქმის პრინციპი.

გ) სანქციათა ორკვალიანი სისტემის გაუქმება

2007 წლის 3 ივლისის კანონის ამოქმედებამდე, საქართველოში არსებობდა სასამართლოს მიერ გამოსაყენებელ სანქციათა ორკვალიანი სისტემა: სასჯელი დანაშაულისათვის, ხოლო სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება ფსიქიკურად დაავადებული პირის მიერ მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენისათვის. სისხლის სამართლის კოდექსიდან ამოღებულ იქნა სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიებები. მაშასადამე, სისხლის სამართალში უარყოფილ იქნა ე.წ. სანქციათა ორკვალიანი სისტემა.⁴¹ როგორც ცნობილია, იგი ისტორიულად უკავშირდება შვეიცარიელი იურისტის კარლ შტოსის სახელს, რომელმაც იგი ჯერ კიდევ 1893 წელს ჩამოაყალიბა.

დ) სხვა შესაძლო ცვლილებები

საქართველოს იუსტიციის სამინისტროში ჩატარდა გარკვეული მუშაობა ქართული მატერი-ალური სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში შესატან სხვა შესაძლო ცვლილებებთან დაკავშირებით. ერთ-ერთი საექსპერტო დასკვნა, რომლის ავტორია ინგლისელი მეცნიერი რიჩარდ ვოგლერი,⁴² ეხება რამდენიმე ასეთ საკითხს. ამ დასკვნაზე იმიტომ

ვამახვილებ ყურადღებას, რომ იგი მნიშვნელოვან დოკუმენტს წარმოადგენს. დასკვნაში მოცემულ საკითხთა შორისაა:

აა) განზრახვა, ევენტუალური განზრახვა/ თვითიმედოვნება და დაუდევრობა (Intent, Recklessness and Negligence)

ქართული სისხლის სამართალი (კოდექსის მე-9 და მე-10 მუხლები) დანაშაულის სისტემაში ერთმანეთისაგან განასხვავებს განზრახვას (პირდაპირი და არაპირდაპირი) და გაუფრთხილებლობას (თვითიმედოვნება და დაუდევრობა). განზრახვის მეორე ფორმის – არაპირდაპირი ანუ ევენტუალური განზრახვის გამიჯვნა გაუფრთხილებლობის პირველი ფორმისაგან – თვითიმედოვნებისაგან (რომელსაც ასევე შეგნებული გაუფრთხილებლობა ეწოდება) პრობლემატურია, როგორც ქართულ, ასევე გერმანულ სისხლის სამართალში, რომელიც ჯერ კიდევ *ლუდვიგ ფონ ბარმა (1898)* შენიშნა.⁴³ რამდენიმე ათეული წლის შემდეგ, *ლუდვიგ ფონ ბარის* ციტირებით დაწყებულ თავის სამეცნიერო პუბლიკაციაში გერმანელმა მეცნიერმა *თომას ვაიგენდმა* გააანალიზა განზრახვისა და გაუფრთხილებლობის ურთიერთგამიჯვნის პრობლემები გერმანული და ამერიკული სისხლის სამართლის მიხედვით და პრობლემის გადაწყვეტის გზა ანგლოამერიკული *Recklessness*-ის ანალოგიური სამართლებრივი ფიგურის შემოღებაში დაინახა.

ანგლოამერიკულ სისხლის სამართალში, რომელიც არ აკეთებს გამიჯვნას ევენტუალურ განზრახვასა და თვითიმედოვნებას შორის, ქართული სისხლის სამართლისაგან განსხვავებული მდგომარეობაა. ანგლოამერიკული *Recklessness*-ის სამართლებრივი ფიგურა თავის თავში აერთიანებს ორივე ამ ფორმას და წარმოადგენს რისკის შემცველი ქმედების განსახორციელებლად მიღებულ შეგნებულ გადაწყვეტილებას.⁴⁴

მაშასადამე, ქართული, ისევე როგორც გერმანული, სისხლის სამართლისგან განსხვავებით, ანგ-

⁴¹ აღსანიშნავია, რომ გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სისხლის სამართლის კოდექსი ადგენს სანქციათა ორკვალიან სისტემას.

⁴² რიჩარდ ვოგლერი თანამედროვე ინგლისური სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებისა და სისხლის სამართლის კანონმდებლობის აღიარებული პროფესორია, რომელიც ასევე თანამშრომლობს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსთან. მის სახელს უკავშირდება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ორგანიზებით, საზაფხულო სკოლის ფარგლებში ჩატარებული არაერთი ლექცია მონვეული პროფესორის რანგში.

⁴³ იხ. *Von Bar, Ludwig, ZStW 18 (1898), 534, 556.*

⁴⁴ ამ სამართლებრივი კატეგორიის შესახებ ინგლისური სამართლის მიხედვით იხ. *Safferling, Christoph, Vorsatz und Schuld, 2008, გვ. 360-368*, ხოლო ამერიკული სამართლის მიხედვით იხ. *Dubber, Marc, Einführung in das US-amerikanische Strafrecht, 2005, გვ. 66-71*; გერმანულ ევენტუალურ განზრახვასთან მის შედარებასთან დაკავშირებით იხ. *Mansdörfer, Marco, Die Allgemeine Straftatlehre des common law, 2005, გვ. 73-76.*

ლოამერიკულ სისხლის სამართალში ევენტუალური განზრახვა და თვითიმედოვნება წარმოადგენს სუბიექტური შერაცხვის (*mens rea*) ერთიან ფორმას.

ევენტუალური განზრახვისა და თვითიმედოვნების ურთიერთგამიჯვნის დროს წარმოშობილი პრობლემებისა და შეცდომების თავიდან ასაცილებლად, *თომას ვაიგენდმა* სისხლის სამართლის დოგმატიკაში დააყენა ანგლოამერიკული Recklessness-ის ანალოგიური შუალედური საფეხურის შემოღების იდეა, რომელიც თავის თავში გააერთიანებს ევენტუალურ განზრახვასა და თვითიმედოვნებას.⁴⁵ ქართული სისხლის სამართალი დგას გერმანული სისხლის სამართლის ანალოგიური პრობლემის წინაშე.

ჩემი პოზიცია, რომელიც ასევე ჩემს ნაშრომში აისახა,⁴⁶ მდგომარეობს იმაში, რომ შესაძლებელია, საკანონმდებლო ცვლილების გზით გავიზიაროთ *თომას ვაიგენდის* თვალსაზრისი და უარვყოთ ევენტუალური განზრახვის კატეგორია. ამ ახალ სამართლებრივ ფიგურას, რომელიც თავის თავში გააერთიანებს, დღევანდელი გაგებით, ევენტუალური განზრახვისა და თვითიმედოვნების შემთხვევებს, შეიძლება ეწოდოს „დანაშაულებრივი გულგრილობა“. მაშასადამე, იგი ანგლოამერიკული Recklessness-ის ანალოგიური და დღევანდელი ქართული სისხლის სამართლის „ევენტუალური განზრახვისა“ და „თვითიმედოვნების“ გამაერთიანებელი იქნება.⁴⁷ შესაბამისად, აღნიშნული ცვლილება მოითხოვს მასთან სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის შესაბამისობაში მოყვანას.

ანალოგიურ თვალსაზრისს ქართული სისხლის სამართლისათვის აყალიბებს ინგლისელი მეცნიერი *რიჩარდ ვოგლერი*. იგი გვთავაზობს გერმანული,

ფრანგული, ხორვატიული და ქართული ორელემენტური სისტემიდან – განზრახვა და გაუფრთხილებლობა (*Vorsatz und Fahrlässigkeit*) სამელემენტური სისტემაზე – განზრახვა, ევენტუალური განზრახვა/თვითიმედოვნება და დაუდევრობა (*Intent, Recklessness and Negligence*) გადასვლას.

ბ) დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღება

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 21-ე მუხლი ითვალისწინებს მომზადების ან მცდელობის სტადიაზე, დანაშაულის ჩადენაზე ნებაყოფლობით ხელის აღების შემთხვევაში, პირის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებას. პირის გათავისუფლების აუცილებელი პირობა და მიზანია სამართლებრივი სიკეთის გადარჩენა. დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღების ინსტიტუტი უკავშირდება ცნობილ გერმანულ სისხლის სამართლის მეცნიერ *ანსელმ ფოერბახს*. *ფოერბახმა* თავის დროზე, დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღების დროს, პირის დაუსჯელობის მიზანშეწონილობა დაასაბუთა კრიმინალპოლიტიკური (ე.წ. ოქროს ხიდის თეორია) თეორიის საფუძველზე.⁴⁸ დღეს განვითარებულია დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღების სხვა, ასევე მნიშვნელოვანი თეორიები, მათ შორის, წახალისებისა და სასჯელის მიზნების თეორია.⁴⁹ სწორედ გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენით დამკვიდრდა დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღება ქართულ სისხლის სამართალში. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღებასთან დაკავშირებული სისხლისსამართლებრივი პრობლემატიკა არაერთხელ ყოფილა განხილული, პროფესორ *ალვარტის* მონაწილეობით, სისხლის სამართლის დოგმატიკის საკითხებზე გერმანულ-ქართული დიალოგის დროს.

როგორც ინგლისელი მეცნიერი *რიჩარდ ვოგლერი* მიუთითებს, საერთო სამართლის სისტემაში ნებაყოფლობით ხელის აღება არ ათავისუფლებს პირს პასუხისმგებლობისაგან, რამდენადაც მას მცდელობა უკვე ჩადენილი აქვს. მისი აზრით, ქართული მიდგომა, საერთო სამართლის, როგორცაა ინგლისისა და უელსის, ასევე აშშ-ის მიდ-

⁴⁵ იხ. *Weigend, Thomas, Zwischen Vorsatz und Fahrlässigkeit, ZStW 93 (1981), გვ. 657*; იხ. ასევე *Jescheck, Hans-Heinrich/Weigend, Thomas, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, მე-5 გამოცემა, 1996, გვ. 291*.

⁴⁶ იხ. *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, 2011, გვ. 288-289.

⁴⁷ რევოლუციამდელი რუსი მეცნიერი *ნ. ტაგანცევიც* ევენტუალურ განზრახვას ხშირად „დანაშაულებრივ გულგრილობას“ უწოდებდა; იხ. *ტაგანცევი, ნიკოლაი*, რუსული სისხლის სამართალი I, ზოგადი ნაწილი (*Русское уголовное право I, часть общая*), 1902, გვ. 601-602; ამის შესახებ იხ. *მაყაშვილი, ვლადიმერ*, ევენტუალური განზრახვის საკითხისათვის, ჟურნალი „საბჭოთა სამართალი“, N4, 1965, 21.

⁴⁸ იხ. *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, 2013, გვ. 322.

⁴⁹ აღნიშნული და სხვა თეორიების შესახებ იხ. *Jescheck, Hans-Heinrich/Weigend, Thomas (1996), გვ. 538-540*.

გომასთან შედარებით, წარმოადგენს შედარებით ლიბერალურს და არის კონტინენტალური ევროპის სახელმწიფოთა უმრავლესობის ანალოგიური.⁵⁰ ექსპერტის დასკვნით, სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის მოთხოვნებიდან გამომდინარე, ამ საკითხზე ცვლილებების შეტანა ქართულ კოდექსში არ წარმოადგენს აუცილებლობას.

გგ) უმოქმედობა

ინგლისელი მეცნიერის *რიჩარდ ვოგლერის* დასკვნა ეხება უმოქმედობის დასჯადობასაც. იგი უთითებს უმოქმედობის დასჯადობის საფუძვლებზე. მასში მითითებულია სამართლებრივი გარანტიის ფუნქციაზე, მოქმედების შესაძლებლობაზე. გაანალიზებულია ანგლოამერიკული პრეცედენტები. ამ დასკვნის ლეიტმოტივი ისაა, რომ კოდექსმა ასევე უნდა გამოხატოს ის, თუ რომელი სპეციფიკური სამართლებრივი ვალდებულებების დაცვა იქნება სისხლის სამართლით აუცილებელი (იმის ნაცვლად, რომ ეს მორალური მსჯელობის საგნად დარჩეს). ეს თვალსაზრისი არ ეწინააღმდეგება ქართული სისხლის სამართლის კოდექსის დებულებებს, დოგმატიკაში გამოხატულ პოზიციებს. ანალოგიურ თვალსაზრისს სამართლებრივი გარანტიის საფუძვლებთან დაკავშირებით, რომ ის სისხლის სამართლის კანონით უნდა იყოს თუ არა განსაზღვრული, ეხება ასევე პროფესორი *ბურკჰარდ იენკე*.⁵¹

არსებობს სისხლის სამართლის კოდექსით პირდაპირ დაურეგულირებელი ზოგადი ნაწილის რამდენიმე საკითხი, რომლის დარეგულირებაც მნიშვნელოვანია კანონიერების პრინციპის, სისხლის სამართლის საგარანტიო ფუნქციის თვალსაზრისით. ერთ-ერთი ასეთია სამართლებრივი გარანტიის ფიგურა უმოქმედობით ჩადენილ დანაშაულებში. თუ ეს საკითხი სისხლის სამართლის კოდექსით დარე-

გულირდა, იქნება წინგადადგმული ნაბიჯი კანონიერების პრინციპის (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) განსახორციელებლად.⁵²

IV. დასკვნა

გერმანულ-ქართულმა თანამშრომლობამ სისხლის სამართლის სფეროში, უდავოდ, ხელი შეუწყო ქართული მატერიალური სისხლის სამართლის განვითარებას. ასევე, ამ თანამშრომლობას აქვს კარგი პერსპექტივები. არაერთი ქართველი იურისტი მუშაობს გერმანულ უნივერსიტეტებში სისხლის სამართლის, საერთაშორისო და ევროპული სისხლის სამართლის საკითხებზე. მართალია, შეიმჩნევა ქართული სისხლის სამართალზე ანგლო-ამერიკული სამართლის ძლიერი ზეგავლენა, რაც მისასაღმებელია და ზოგადი განვითარების ტენდენციაა მთელ მსოფლიოში, მაგრამ უფრო სისხლის სამართლის პროცესში. მატერიალური სისხლის სამართალში, განსაკუთრებით დანაშაულის მოძღვრების საკითხებში, კვლავ გერმანული სისხლის სამართლის ზეგავლენა არის შენარჩუნებული.

⁵⁰ უნდა აღინიშნოს, რომ, ამ მხრივაც, მცირე განსხვავების გარდა, დანაშაულზე ხელის აღების ინსტიტუტის ქართული მოწესრიგება და მისი დოქტრინალური გაგება სრულად შეესაბამება გერმანულ დოგმატურ აზროვნებას დანაშაულზე ხელის აღების სისხლისსამართლებრივ ბუნებასთან დაკავშირებით.

⁵¹ იხ. *Jähnke, Burkhard, Zur Frage der Geltung des „nullum-crimen-Satzes“ im Allgemeinen Teil des Strafgesetzbuches*, წიგნში: FS 50 Jahre Bundesgerichtshof, 2000, გვ. 393.

⁵² გერმანიის ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ 2002 წლის 21 ნოემბრის განჩინებით დაადგინა სტანდარტი, რომლის მიხედვითაც, სამართლებრივი გარანტიის ფიგურის კანონით პირდაპირ დაურეგულირებლობა არ ეწინააღმდეგება სისხლის სამართლის საგარანტიო ფუნქციას და, შესაბამისად, კანონიერების პრინციპს. იხ. BVerfG, Beschluss der 3. Kammer des Zweiten Senats vom 21. November 2002 – 2 BvR 2202/01. მიუხედავად ამისა, ეს არ გამორიცხავს გარანტიის ფუნქციის მქონე პირთა წრის კანონმდებლობით დაკონკრეტების საჭიროებას და მიზანშეწონილობას.